

Mreža Žena Kosova

Podržava, zaštiti i promoviše prava i interese žena i devojaka

STRATEŠKI PLAN MŽK 2011-2014

Uvod

Misija Mreže Žena Kosova (MŽK) je da podrži, zaštiti i promoviše prava i interese žena i devojaka širom Kosova, bez obzira na njihovo političko uverenje, veru, uzrast, nivo obrazovanja, seksualnu orijentaciju i sposobnosti. MŽK ispunjava svoju misiju kroz razmenu iskustava i informacija, saradnju i umrežavanje, istraživanje, zastupanje i usluge.

U pravcu ispunjavanja svoje misije, MŽK je sastavila Strateški plan za 2011 do 2014. Svrha ove strategije jeste da predvodi rad MŽK-a tokom ovog perioda. Strategija je sastavljena uz pomoć članstva MŽK-a, Odbora Direktora, i ostalih ključnih partnera i zainteresovanih grupa. To detaljiše strategiju MŽK-a u pet programskih oblasti: I) Izgradnja kapaciteta MŽK; II) Žene u politici i donošenju odluka; III) Zdravlje žena; IV) Nasilje u porodici i trgovina ljudima; i V) Ekonomsko osnaživanje žena. Ove stavke su identifikovane od strane članica MŽK-a kao ključne oblasti na koje MŽK treba da fokusira svoju pažnju u narednim godinama.

U svakoj od ovih oblasti, odeljak sledećeg izveštaja pruža kratak pregled trenutne situacije; nekoliko ključnih izazova; dugoročni cilj MŽK; rezultate koje MŽK nastoji da postigne u svom roku; očekivane rezultate prema ovim rezultatima; i aktivnosti koje će dovesti do ostvarenja ovih rezultata.

Izgradnja Kapaciteta MŽK Programa

Stanje

Osnovana 2000, MŽK je prvobitno bila neformalna mreža ženskih grupa i organizacija iz različitih regiona na Kosovu. Od svog osnivanja, MŽK se razvila u mrežu koja se zalaže u ime kosovskih žena, na lokalnom, regionalnom i međunarodnom nivou. Zastupanje interesa ženskih organizacija iz svih etničkih grupa širom Kosova, MŽK je lider među civilnim društvenim organizacijama na Kosovu i regionu. MŽK redovno saraduje sa drugim grupama žena u regionu nezavnično i zvanično preko grupa kao što su Regionalni Ženski Lobi za Mir, Bezbednost i Pravdu u Jugoistočnoj Evropi i ranije sa Ženskom Mirovnom Koalicijom. U 2006, MŽK je postala prva mreža neprofitabilnih, nevladinih organizacija na Kosovu, za usvajanje kodeksa ponašanja, postavljajući primer transparentnosti i odgovornosti. Pri razmatranju ovih dostignuća, budući da su donatori počeli da se povlače sa Kosova, i smanjuju njihovu podršku, ili da usmeravaju podršku drugim pitanjima, ženske organizacije se suočavaju sa izazovima u obezbeđivanju sredstava da nastave svoj rad. Mnogima nedostaju veštine za prikupljanje fondova u okviru ovog novog, mnogo konkurentnijeg konteksta, engleskog

pisanja, i odnosa sa javnošću. Mnogo posla ostaje u pravcu potpunog sprovođenja MŽK kodeksa ponašanja.

Strategija MŽK

U pravcu dugoročne održivosti MŽK i njenih članica, kao i primene kodeksa ponašanja, dugoročni **cilj** ovog programa jeste: **Ženske grupe i organizacije na Kosovu, regionu i inostranstvu redovno saraduju i komuniciraju kao i organizuju pitanja od zajedničkog interesa**. Očekivani ishod u 2011-2014, očekivani rezultati, i aktivnosti koje doprinose ovim rezultatima su detaljno opisani na sledećoj tabeli.

Ishod	Očekivani rezultati	Aktivnosti
Obezbediti redovnu, neprekidnu komunikaciju i saradnju između članica MŽK i ostalih zainteresovanih strana	Članice MŽK-a su informisale o inicijativama drugih članica, aktivnostima MŽK, mogućnostima finansiranja, i drugim korisnim informacijama	Dvomesetni sastanci članstva
		Raspodela informacija putem emaila
		Godišnji sastanak članstva
		Priprema i raspodela godišnjeg izveštaja MŽK
		Koordinisanje aktivnosti između članica
		Priprema i raspodela mesečnih elektronskih biltena
	MŽK, članice i njihov rad –više vidljiv potencijalnim partnerima, međunarodnim ženskim aktivistkinjama, i potencijalnim pristalicama	Ažuriranje internet stranice i stranice na Facebook-u
		Izdavanje brošure sa profilima članica MŽK-a
		Raspodela brošura zainteresovanim stranama
		Knjiga o MŽK (2000-2010)

		Publikovanje brošura i knjižica za 10.godišnjicu, koktel sa članicama i akterima, donatorima, partnerima
Poboljšati institucionalne kapacitete MŽK i njenih članova ka većem zastupanju kapaciteta, i dugoročnom održavanju mreže	Više članova je u stanju da prikuplja sredstva, efikasno planira i preuzima efikasne inicijative javnog zastupanja	Poseta članica kako bi se identifikovale njihove potrebe
		Sastavljanje Plana za usluge članstva
		Primena plana za usluge članstva, uključujući: sakupljanje fondova, prevod, obuka
		Podrška članicama naporima javnog zastupanja
		Podrška funkcionisanju srpskih ženskih organizacija na Kosovu
	Uvećana primena Kodeska ponašanja među članicama	Godišnji nadzor sprovođenja Kodeksa o ponašanju
		Pružanje pomoći u individualnom mentorisanju i grupnoj obuci za dalju primenu Kodeksa
	Radne grupe stručnjaka za zastupanje unutar MŽK (Zdravstvo, Nasilje u porodici & trgovina ljudima, politika) i osnivanje strategija za budućnost	Koordinisanje njihovih redovnih sastanaka
		Podrška u identifikovanju potreba (problema i analiza zainteresovanih strana)
		Podrška u razvoju strategija
		Sakupljanje fondova za podršku

		njihovih strategija
	Uključiti više mladih žena aktivistkinja u MŽK	Sastajanje sa grupama devojaka i organizacijama mladih kako bi prikupili ideje ohrabрили aktivnosti koje mogu da obave
Povećati saradnju između žena u regionu u pravcu tranzicione pravde, mira i bezbednosti	Povećana saradnja između žena u regionu i identifikovanje zajedničkih pitanja	Umrežavanje i saradnja sa ženskim organizacijama u regionu; razmena iskustava, podrška jedni drugima, i izgradnja koalicija
	Učešće kosovskih žena omogućeno u podržavanju osnivanja Balkanskog Ženskog suda	Dva regionalna sastanka u vezi sa osnivanjem Balkanskog ženskog suda
		Redovna komunikacija i sastanci sa zainteresovanim stranama za osnivanje

Zainteresovane strane, partneri i pristalice

U pravcu postizanja ovih strateških ciljeva MŽK predviđa nastavak saradnje sa svojim organizacijama članicama, Kvinna till Kvinna, Mott Foundation, i UNIFEM. Članice MŽK će biti primarni korisnici ovog programa. Druge grupe žena u regionu i građani uopšte, biće sekundarni korisnici.

Žene u Politici i Programu donošenja odluka

Stanje situacije

Što se tiče **politike**, do 2008.godine, međunarodni predstavnici iz Misije Ujedinjenih Nacija na Kosovu (UNMIK) i Kosovska Vlada, bili su odgovorni za zajedno upravljanje na Kosovu. Ovo je otežalo rad MŽK-a da održi odgovornim ispunjavanje potreba žena. Osim toga, uprkos postojanju Rezolucije 1325 o ženama, miru i bezbednosti, ni međunarodne, ni kosovske institucije nisu obezbedile učešće žena u pregovorima o političkom statusu Kosova. MŽK je saradivala sa ženama liderima i NVO u regionu, da se zalažu za učešće žena, nažalost, bez uspeha.

Posle proglašenja nezavisnosti Kosova, 17.februara 2008., okolnosti su se promenile i MŽK je polako stekla više pristupa institucijama kroz zastupanje inicijativa. Ovo je redovno potvrđivano od strane institucija, uključujući MŽK u izradi nacрта ključnih zakona koji utiču na žene (npr. Zakon o radu, Nacionalna strategija i Akcioni plan za borbu protiv trgovine ljudima; novi Zakon o zaštiti od nasilja u porodici). Napori MŽK u javnom zagovaranju, koji su uključili NVO i građane kako na opštinskom i nacionalnom nivou, takođe su doprineli do određenog napretka u pogledu institucionalnog odgovora na zahteve građana, uključujući pristup vodi, kanalizaciji, obrazovanju (npr. Izgradnja nove škole u seoskim oblastima), i zdravstvenoj zaštiti.

Nedavno imenovanje Edite Tahiri, kao potpredsednice Vlade Republike Kosovo i glavnog pregovarača za razgovore sa Srbijom; Mimoza Kusari-Lila, kao potpredsednica Vlade i Ministarka za Trgovinu; i odabir Atifete Jahjaga za predsednicu Kosova, su dalja pozitivna kretanja. Sve tri vodeće žene imaju dugu istoriju saradnje sa MŽK.¹ Dok su njihova imenovanja i izbori jasno obavljani zbog širih političkih procesa i dostignuća/performansi tih žena, MŽK-ova decenija u zalaganju i naporima za podizanje svesti je doprinela imenovanju/izboru žena na takve pozicije.

Uprkos ovim dostignućima, ostaje još mnogo posla da se žene proguraju u učešće u politici i procesima donošenja odluka, posebno za ugrožene i marginalizovane žene van Prištine. Zaista, ovo je identifikovano od strane članica MŽK, kao jedan od prioriteta MŽK-a za naredne godine (pogledajte strateški plan MŽK).

Trenutno, žene zauzimaju 32% mesta u Skupštini Kosova (38 od 120 mesta).² Od 13 odbora Skupštine Kosova, žene predvode samo u dva (Budžet i Finansije i Ljudska prava i Ravnopravnost polova). U prethodnoj vladi, žene su bile na čelu samo dva ministarstva:

¹ Edita Tahiri i Igballe Rogova, Izvršna direktorka MŽK-a, su obe članice Regionalnog Ženskog Lobija za Mir, Bezbednost i pravdu u Jugoistočnoj Evropi. Putem ovog i drugih napora, one su saradivale na zajedničkom zalaganju za učešće žena u pregovorima i za sprovođenje Rezolucije 1325. Mimoza Kusari-Lila je takođe imala pozitivnu saradnju sa Izvršnom direktorkom MŽK-a, koja datira iz 90-ih godina, gde su obe bile uključene u *Femisferi*. MŽK je saradivala i sa Atifete Jahjaga, u njenom radu unutar policije; ona je dualno služila kao članica Odbora MŽK-a od Decembra 2010, sve do odabira na predsedničko mesto.

² Kvota koja zahteva najmanje 30 odsto oba pola da bude na listi kandidata svake stranke je doprinela ovome (Zakon o opštim izborima u Republici Kosova, br.03/L-07, Na: http://www.assembly-kosova.org/common/docs/liqjet/2008_03-L073_en.pdf).

javne uprave i energije i rudarstva. Dve žene su postavljene za zamenice ministra. Sada su, dve od pet, Zamenice Premijera i dve od 17 ministara su žene. U okviru ministarstava, žene imaju tendenciju da održe najmanje 30 odsto mesta, iako su krajnje bile nedovoljno zastupljene u Ministarstvu poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja (ranije samo 12%). Imajući u vidu brojne žene uključene u poljoprivrednom sektoru, uglavnom su žene glave domaćinstava u seoskim područjima, stoga je ovo ključno pitanje koje se treba uputiti.

Generalno, Kosovska politika je i dalje u velikoj meri kontrolisana od lidera političkih stranaka, i sve stranke se vode pre svega od strane muškaraca. Nedostatak demokratizacije unutar stranaka i nedovoljnog učešća žena, pretvara se u minimalni uticaj na odluke donete u Skupštini. Žene su takođe u nepovoljnom položaju u pogledu sredstava političkih partija. Nedavni predlozi da se ukloni kvota, znači da poboljšanje slike žena kao političkih lidera je sve važnije ka obezbeđivanju mesta u Skupštini u budućnosti.

Poslanička grupa žena je osnovana, u kojoj bi trebalo da učestvuju sve žene poslanice. Grupa je promenila ime u Neformalna grupa žena (NGŽ), u februaru 2008. Ima strateški plan, kao i sedam članica odbora sa predstavnicom iz svake od sedam političkih stranaka. Pored sastanaka, počele su da prate Zakon o rodnoj ravnopravnosti, ali rezultati ovih napora su nejasni. Uz podršku MŽK, zajedno su se zalagale na nekoliko pitanja, kao što su porodijsko odsustvo u okviru Zakona o radu i imenovanje žena ambasadorke u Skupštini. Međutim, sve u svemu NGŽ je suočena brojnim pitanjima, od kojih je najveće politizacija. Žene iz vladajuće stranke, PDK-(DPK), posebno su pokušale da kontrolišu odluke donete unutar NGŽ-a.

Agencija za Ravnopravnost polova, kontakt tačka za pitanja polova, i službenici za rodna pitanja, nisu imali dovoljno finansijskih i ljudskih resursa. Osobe postavljene na ove položaje, često od strane muških lidera političkih partija, imaju tendenciju da im nedostaje motivacija u promovisanju rodni pitanja na opštinskom nivou i unutar ministarstava. Nedovoljna politička volja na opštinskom nivou, je često značila nedovoljno budžetskih sredstava za ispunjenje akcionih planova. Osim toga, bilo je minimalne političke volje da ih uključe u procese donošenja odluka, ili za njih obezbediti da se čuje glas žena.³

Decentralizacija znači prenos odgovornosti sa nacionalnog na opštinski nivo. Sa decentralizacijom, opštine postepeno stiču veću vlast nad uslugama koje se pružaju građanima. Dalji rad je potreban za izgradnju kapaciteta osoba na opštinskom nivou. Decentralizacija može da utiče na kvalitet pruženih usluga putem Centara za socijalni rad (CSR), odgovornih za pružanje pomoći u slučajevima porodičnog nasilja i starateljstva nad decom. Zdravlje i obrazovanje će biti pod opštinskom odgovornošću. S obzirom da su žene obično imale malo glasa u opštinskom donošenju odluka, osnaživanje njihovog glasa u opštini je ključno, kako bi se obezbedilo da žene imaju jednake mogućnosti i prava.

Kvota je takođe primenljiva u skupštinama opština. Samo nekoliko opštinskih skupština ima ženu na čelu uprave. Trenutno, novoizabrane žene u opštinama imaju minimalnu podršku ili iskustvo. Dok je postojao pokušaj da se uspostavi poslanička grupa žena na opštinskom nivou od strane OEBS-a pre dve godine, nije bila uspešna ili održavana. Ovo može biti posledica delimičnog nedostatka vlasništva u korist lokalnih žena, naročito nakon ponestanka finansija.

³ Pogledajte MŽK, *Nadgledanje i sprovođenje Rezolucije 1325 o Ženama, Miru i Bezbednosti na Kosovu*.

Političke partije i dalje imaju veliku moć na opštinskom nivou. Kako mali broj žena drži liderske pozicije u strankama i žene političarke retko se konsultuju sa svojim izbornim jedinicama, u kojoj meri je učestvovanje žena građana ili političarki u političkom donošenju odluka, minimalno. Potrebno je više rada kako bi se osnažilo učešće žena i podstakle političke partije da naprave prostora za učešće žena u procesima odlučivanja.

U cilju upućivanja ovih pitanja, MŽK je preduzela niz prethodnih napora, uključujući i kampanje prema izboru više žena u pozicijama odlučivanja; prikupljanje inputa žena za programe političkih partija; kao i uključivanje birača za zalaganje vlasti da iznesu svoje prioritete na opštinskim i nacionalnim nivoima. Dok su ove ranije kampanje doprinele velike uspehe (vidi dole), one su isto olakšale i institucionalno učenje. Na osnovu ovih iskustava, svoja istraživanja,⁴ kao i razgovore sa zainteresovanim stranama na opštinskom i nacionalnom nivou (npr. Žene i muškarci odbornici, NVO i građani), MŽK identifikuje potrebu da uspostavi još održivije mehanizme kroz koje žene mogu da postanu aktivni učesnici u donošenju odluka. Ovo je bilo obučeno kao prioritet u Strateškom planu MŽK-a za 2011-2014.

Institucionalni Mehanizmi

Brojne institucije i pravni mehanizmi postoje u svrhu povećanja učešća žena u politici i odlučivanju:

- Ustav Republike Kosova: Član 7.2 navodi da „Republika Kosova obezbeđuje jednakost polova kao osnovnu vrednost za razvoj demokratskog društva, jednake mogućnosti za učešće žena i muškaraca u političkom, ekonomskom, društvenom, kulturnom i ostalim područjima socijalnog života.“
- Zakon o Ravnopravnosti polova (2004) podržava politiku izraženu u Ustavu i zabranjuje sve direktne i indirektno oblike rodne diskriminacije. U 2005, zakon je oformio Kancelariju za Ravnopravnost polova kao specifičnu vladinu instituciju. Opštinski službenici za rodna pitanja imenovani su u opštinama i rodni kontakt tačkama unutar ministarstva.
- Izborni zakon zahteva 30 odsto kvote za učešće žena u nacionalnim i opštinskim skupštinama.
- U pravcu sprovođenja Rezolucije UN 1325, KFOR i EULEX moraju da obučavaju svo osoblje o pitanjima roda, obezbeđujući učešće žena u pozicijama donošenja odluka, kao i osiguravajući da se prava žena poštuju i potvrđuju u njihovom radu. Akcioni plan OEBS-a za promovisanje ravnopravnosti polova (2004) promovise sprečavanje rodne diskriminacije u političkim, vojnim, ekonomskim, ekološkim i ljudskim oblastima upravljanja. Kancelarija UNMIK-a za rodna pitanja, osnovana 2000, ima za cilj da integriše rodna pitanja u okviru stubova UNMIK-a i pratećih kancelarija kao i da prati odredbe ravnopravnosti polova.

Ključni izazovi

Iako su žene na Kosovu ostvarile neka prava i političke stavove u poslednjih 10 godina, još uvek postoje tri glavne prepreke koje sprečavaju dalji napredak: kulturne norme o ženskim i muškim društvenim ulogama, nizak nivo obrazovanja, i nedostatak ekonomske sigurnosti (uključujući i vlasništvo nad imovinom).

Jedna od prepreka za jednako i efikasno učestvovanje žena u politici i donošenju odluka je nizak nivo obrazovanja. Devojke imaju veću stopu nepismenosti od dečaka, nakon prvih

⁴ *Ibid.*

devet godina školovanja.⁵ Ova stopa se povećava kod devojaka koje žive u ruralnim područjima i devojke zajednice Roma, Aškalijska i Egipćana (RAE). Razlozi ove visoke stope odustajanja su: nedovoljna finansijska sredstva, potreba za radom, dugo rastojanje do škole, i nedovoljan broj škola.⁶ Shodno tome, žene imaju tri puta veće šanse da budu nepismene od muškaraca i veću verovatnoću da budu nezaposlene. U 2007.godini, nezaposlenost žena je bila 55.2% u odnosu na 38.5% za muškarce.⁷ Gledajući nove statistike iz Svetskog Indeksa Razvoja Svetske Banke (WDI), samo 26,1% od ukupne radne snage na Kosovu su bile žene u 2008.godini.⁸ Žene su uglavnom zaposlene u poljoprivredi, trgovini na veliko/maloprodaji, obrazovanju, zdravstvu i socijalnom radu. Bez ekonomske sigurnosti i finansijske nezavisnosti, moć donošenja odluka je ograničena.

Preciznije, dodatni problemi koji doprinose **nejednakom učešću žena u političkom odlučivanju na Kosovu** uključuju:

- Žene su praktično odsutne iz pozicija odlučivanja unutar političkih partija, i političke partije i dalje imaju veliku kontrolu nad svim odlukama koje se donose na opštinskom i nacionalnom nivou. **Uzrok** je nespremnost mnogih lidera političkih stranaka da dele vlast. Kao **rezultat** toga, žene nemaju finansijska sredstva u okviru svojih stranaka, kao i političku podršku partijskog rukovodstva. Žene se retko usuđuju da se suprostave moćnim partijskim liderima, posebno u okviru vodećih političkih partija (DPK, DSK, ABK). U isto vreme, čvrsti savezi stranaka znače da su se žene suočavale sa teškoćama u zastupanju za pitanja koja se odnose žena.
- Žene političarke retko se sastaju ili sakupljaju povratne informacije od svojih glasača. Potencijalni **uzrok** je da su žene poslanice skupštine često imenovane od političkih lidera i oni to ne smatraju svojim prioritetom; već mnogi veruju da samo politički lideri imaju prava da se sastanu sa biračima. Žene članice skupštine takođe imaju nedostatak znanja u vezi sa mehanizmima koji mogu da se koriste za prikupljanja inputa od izbornih jedinica. Kao **rezultat**, žene i muškarci birači imaju tendenciju da smatraju da se političari ne brinu o njima ili predstavljaju njihove interese.⁹ Ovo doprinosi do građanske apatije i može uticati na spremnost građana da glasaju za žene (ili muškarce). Postoji potreba da se poboljša i poveća interakcija između žena političara i birača/izbornih jedinica.
- Žene političarke su retko uspele da izguraju pitanja u nacionalnoj ili skupštini opštini, posebno pitanja koja bi žene smatrale prioritetima. Ključni **uzročni faktor** je pomenuti nedostatak demokratizacije unutar političkih stranaka. Kao **rezultat** trenutne situacije u političkim partijama, žene često nemaju hrabrosti i ne mogu da utiču na odluke unutar partija. Dalji rezultat je da prioriteti žena generalno teže da ne budu izražene u procesima donošenja odluka.
- Nijednom do sada se nije obavila revizija budžeta Kosova. Osiguravanje sredstava je dodeljeno pitanjima koja žene smatraju najvažnijim, ključni deo učestvovanja u procesu donošenja odluka. Zbog čega revizija nije nikada obavljena, to je nejasno, ali **rezultat** je da žene nemaju dokaza i znanja o tome kako se troše njihovi porezi i da li se troše za pitanja koja pozitivno utiču na njihove živote.
- Do sada su žene bile uglavnom isključene iz pregovora o političkom statusu Kosova, budućnosti, i drugim velikim pitanjima o miru i bezbednosti. Kosovo nema strategiju za sprovođenje Rezolucije 1325 za Žene, Mir i Bezbednost, iako je primena iste od

⁵ MŽK, *Praćenje primene Rezolucije Saveta Bezbednosti Ujedinjenih nacija 1325 na Kosovu (drugo izdanje)*, Priština: 2009, str. 54.

⁶ MŽK, *Sigurnost počinje od kuće*, str. 71.

⁷ *Ibid*, str. 55.

⁸ Svetska Banka, *Svetski Indeks Razvoja*.

⁹ MŽK i razgovori njenih članica sa seoskim ženama.

kritične važnosti za Kosovo. **Uzročni faktor**, je ponovo patrijarhalna kultura koja ne vidi žene kao političke donosioce odluka, a kamoli kao liderke u razmatranju pitanja bezbednosti ili pitanja od nacionalnog značaja. Kao **posledica** toga, žene su negirale mesto za stolom u ključnim pregovorima u vezi sa političkim statusom Kosova. Prema tome, posebne potrebe žena posle rata su u velikoj meri ignorisane, posebno od onih koje su propatile silovanja, gubitak voljenih, i značajne finansijske gubitke. Pitanje nestalih lica koje ima strašne posledice za žene, takođe još uvek nije adekvatno upućeno.

- Žene ne čine 40% imenovanih pozicija odlučivanja u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova. Pored toga, žene još uvek uglavnom zavise od kvote u obezbeđivanju 30% mesta u parlamentu i skupštinama opština. Kao što su ilustrovane izmene i dopune novog izbornog zakona, postoji rastući pritisak od nekih političkih stranaka i EU da se ukloni kvota. Postoji potreba da se podstakne glasanje za žene kandidatkinje, kao i imenovanje više žena na pozicijama odlučivanja. **Uzroci** ovog problema su društvene norme u kojima je žena viđena kao domaćica i majka, a ne politički lider.¹⁰ **Posledica** je ta da žene ne učestvuju ravnopravno u procesima donošenja odluka i Zakon o rodnoj ravnopravnosti nije sproveden. Kao rezultat dominiraju muškarci u vladi, postoji mali broj žena na mestima odlučivanja na opštinskom i nacionalnom nivou. Dakle, interesi žena se retko smatraju ostvarenima.

Strategija MŽK-a

Imajući u vidu ove izazove, dugoročni cilj je: **Žene aktivno učestvuju u politici i donošenju odluka na opštinskom i nacionalnom nivou.** Očekivani ishod u 2011-2014, očekivani rezultati, i aktivnosti koje doprinose ovim rezultatima, detaljno su prikazani na sledećoj tabeli.

Ishod	Očekivani rezultati	Aktivnosti
Učešće žena u politici i donošenju odluka na opštinskom i nacionalnom nivou je povećano i unapređeno.	Rodne grupe za ravnopravnost polova su osnovane i funkcionišu u 5 pilot opština na nacionalnom nivou.	Sastanci sa ženama političarima i političkim strankama na opštinskom nivou.
		Sastanci svaka dva meseca sa Rodnim Grupama za ravnopravnost polova
		Podrška Rodnim Grupama za ravnopravnost polova za zastupanje najmanje jednog prioriteta za žene na opštinskom nivou.
	Žene u politici, ženske NVO, i žene birači komuniciraju i redovno saraduju o pitanjima koja se smatraju ženskim	Sastanci između žena u politici, NVO, i ženama biračima na opštinskom i nacionalnom nivou

¹⁰ Na primer, tokom nedavnog sastanka sa političkim liderima jedne opštine, rečeno je MŽK-u „da, mi treba da radimo sa budućim majkama naše dece.“ MŽK ih je korigovala, rekavši im da žene igraju dodatnu ulogu pored uloge majke, nisu sve žene majke.

prioritetima.	
Javne politike su se promenile kako bi odrazile prioritete žena birača	Istraživanja o prioritetima žena za informisanje predloga javnih politika za opštinsku/nacionalnu vladu.
	Sastanci između žena političarki i žena birača kako bi diskutovali o prioritetima žena i planirali strategije zastupanja
	Zajedničko zastupanje koje uključuje žene političarke, ženske NVO, i žene birače
Budžet Kosova odražava više prioriteta zastupljenih od strane žena.	Revizija rodni pitanja Kosovskog budžeta
	Zastupanej osnovano na rodnoj reviziji budžeta
Žene više učestvuju u procesima donošenja odluka u okviru mira i bezbednosti, kao i po Rezoluciji 1325	Zastupanje za NAP na Rezoluciji 1325
	Nadzro NAP na osnovu Rezolucije 1325
	Zastupanje za primenu Rezolucije 1325 od strane međunarodnih institucija na Kosovu
Više žena izabrano i odreženo na opštinskim i nacionalnim nivoima.	Sastanci između žena birača i žena kandidata za opštinske izbore
	Pokrivenost žena kandidatkinja i političarki od strane lokalnih medija
	Sastanak sa liderima političkih partija za zalaganje za veći broj imenovanja žena na pozicije odlučivanja

Zainteresovane strane, partneri i pristalice

Ciljne grupe i primarni korisnici biće žene političarke na opštinskom i nacionalnom nivou. Žene birači u tim opštinama će takođe biti primarni korisnici, dok će MŽK podržati političarke na sastanku sa ženama biračima i zalagati se za upućivanje prioriteta ženskih glasača. Sekundarni korisnici biće političke partije koje mogu da dožive reformu partije u pravcu veće demokratizacije unutar svojih partija, posebno na opštinskom nivou; i muškarci u politici koji će saznati više o prioritetima žena i kako ovo utiče na društvo u celini.

Članice organizacije MŽK će i dalje biti ključni partneri u pravcu ovog dugoročnog cilja. Ovo će smanjiti preklapanje u aktivnostima i ojačati glas žena; više organizacija je često snažnije od jedne koja se sama zalaže. Slično tome MŽK će nastaviti da komunicira sa drugim organizacijama koje imaju slične ciljeve. U pravcu postizanja strateških ciljeva, nastavak saradnje sa ženama političarima na nacionalnom nivou, odnosno neformalnom ženskom grupom, i na opštinskom nivou biće od presudnog značaja. MŽK će takođe nastojati da saraduje sa drugim ključnim akterima kao što su UNIFEM, Nacionalni Demokratski Institut, i Nacionalni Doprinos za Demokratiju. Dalja podrška će se zatražiti od UNDEF-a.

Pravo žena na program Zdravstvene nege

Stanje

Iako žene čine polovinu kosovskog stanovništva, pristup kvalitetnoj reproduktivnoj i ginekološkoj zdravstvenoj nezi je veoma ograničen. Sistem javnog zdravstva, finansiran od strane Konsolidovanog budžeta Kosova, računa za samo 9.2 % državnih rashoda.¹¹ Godišnji rashodi vlade po glavi stanovnika u zdravstvu iznose samo 35 eura, što je najniži iznos u Evropi.¹² Žene koje žive u ruralnim područjima su navele putne troškove kao prepreku za primanje ginekoloških i prenatalnih tretmana. Ne postoji budžet za istraživanje i razvoj.

Nedovoljno finansiran zdravstveni sektor ima duboki negativni uticaj na zdravlje žena, što je dovelo do nedostatka opšte svesti o ginekološkom zdravlju, prenatalnoj zaštiti i prevenciji raka dojke. Na primer, 65% intervjuisanih žena od strane UNICEF-a je reklo da ne veruje da je neka posebna ishrana neophodna za vreme trudnoće i 12.9% ispitanika je potvrdilo da su konzumirale duvan tokom trudnoće.¹³ Ovo može imati ozbiljne reperkusije i za žene i decu, kao što je prijavio Raka u 2009:

Kosovo ima jednu od najviših perinatalnih smrtnosti (23 na 1000 novorođenčadi) i smrtnosti majki (7 na 100,000 živorođenih) u Evropi. Od velike je zabrinutosti da 40% od bolničke smrti je među odojčadima (...) Očekivano trajanje života pri rođenju je najniže u regionu, sa 69 godina očekivanog života. Većina smrtnih slučajeva (53%) među stanovništvom je iz nezaraznih bolesti (kardiovaskularne bolesti, rakovi), dok slede neonatalne smrti (28%) i smrtnost od zaraznih bolesti (12%).¹⁴

Između 2000 i 2007., 24 smrtnosti majki je prijavljeno od hitnih akušerskih ustanova.¹⁵ Smrtni slučajevi su pripisani trudnoćom indukovane hipertenzije, krvarenja, ometanog rada, komplikacija povezanih abortusom, i drugim indirektnim uzrocima.¹⁶ Ovi slučajevi i statistički podaci samo potvrđuju hitnu potrebu za poboljšanjem zdravlja žena na Kosovu.

Pored nedovoljno finansiranog zdravstva, tradicionalne društveno-kulturne norme utiču na zdravlje žena na Kosovu. Iako je abortus (a ponekad čak i izbor roda)¹⁷ prihvatljiv među udatim ženama, predbračni seks i abortus među neudatim ženama su tabu teme. Ovo je rezultovalo do nesigurnih abortusa i napuštanja dece od strane mladih majki. Iako vrednosti i mišljenja u vezi predbračnog seksa prolaze kroz transformaciju, posebno u velikim gradovima kao što su Priština, više pažnje je potrebno dati seksualnom obrazovanju i planiranju porodice.

¹¹ Lul Raka, *Nacionalni izveštaj o Istraživanju zdravlja na Kosovu (pod UNSCR 1244)*, Priština: 2009, str. 10.

¹² *Ibid*, p. 10

¹³ UNICEF, *Prenatalna nega na Kosovu: Kvalitet i pristup*, Priština: 2009, str. 7.

¹⁴ Raka, p. 11.

¹⁵ Tengiz Asatiani, *Procena Hitne Akušerske nege na Kosovu*, Priština: 2008, str. 2.

¹⁶ *Ibid*, str. 2.

¹⁷ Rasprava među članicama organizacija MŽK o pružanju pomoći ženama .

Institucionalni okvir

Postoji nekoliko institucionalnih mehanizama na mestu kako bi poboljšali i ojačali opšti sektor zdravstva Kosova, čime se poboljšava i zdravlje žena:

- Odbor za zdravstvo, rad i socijalno staranje u Skupštini Kosova je parlamentarni odbor koji je zadužen za praćenje primene zdravstvenih zakonodavstava i politike od strane Vlade Kosova.
- Milenijumski razvojni ciljevi u oblasti zdravstva, dogovoreni od strane Vlade Kosova za 2005-2015 uključuju: 1) zdrav početak u životu; 2) poboljšanje zdravlja mladih; 3) unapređenje mentalnog zdravlja; 4) razvoj ljudskih resursa za zdravlje; 5) smanjenje zaraznih i nezaraznih bolesti; 6) institucionalne reforme; 7) unapređenje menadžmenta u zdravstvu.
- Strategija reproduktivnog zdravlja i Zakon o reproduktivnom zdravlju

Ključni izazovi

- Neke žene, posebno one u ruralnim oblastima, oklevaju da prime godišnje akušersko ginekološke ispite, jer su većina ginekologa muškarci. Po kulturnom shvatanju, mnoge žene i muškarci smatraju sramnim dozvoliti muškarcu koji nije njen muž da vidi ženu golu.
- Sramota oko ginekoloških ispita važi i u dobijanju prenatalne nege.
- Zato što je predbračni seksualni odnos tabu, posebno kod devojčica, roditelji ne govore sa svojom decom o praktikovanju sigurnog seksa. Postoji odsustvo o seksualnom obrazovanju u školama iz istog razloga. Pored toga, ponekad mladi ne slušaju upozorenja od nastavnika. Seksualno obrazovanje između vršnjaka i rasprava u grupama su se pokazale najuspešnijim.¹⁸
- Postoji nedostatak svesti i obrazovanja o raku dojke i jajnika.
- Zdravstveni sektor je neizmerno u manjku finansija, što dovodi do nedostatka medicinske opreme, nedostatka lekara specijalista, lošeg kvaliteta pružaoca kvalitetne zdravstvene nege, i loše infrastrukture zdravstvenih ustanova (kao što nema liftova ili grejanja).
- Ograničen pristup pružanju pomoći za planiranje porodice i jeftina kontraceptivna sredstva.
- Zdravlje žena i pristup zdravstvenoj nezi takođe utiče na nasilje u porodici.¹⁹

Strategija MŽK-a

Imajući u vidu ove izazove, dugoročni **cilj** je: **Žene imaju pristup pristupačnoj, kvalitetnoj zdravstvenoj nezi.** Ženske organizacije na Kosovu mogu i pomogle su ovom procesu tako što su organizovale rasprave o izazovima raspravljanim u prethodnom odeljku. MŽK i njene članice su posvećene da i dalje budu proaktivno uključene u istraživanju pitanja sprečavajući žene u ostvarivanju njihovih prava na pristup zdravstvenoj zaštiti; promovisanje javne svesti o ovim pitanjima; kao i zalaganje za poboljšanje institucionalnog odgovora, odnosno povećan budžet. Očekivani ishodi u 2011-2014, očekivani rezultati, i aktivnosti koje doprinose ovim rezultatima su detaljno opisani na sledećoj tabeli.

¹⁸ Prema Caritas Luxembourg u Crnoj Gori.

¹⁹ MŽK, *Istraživanje o razmerama rodno osnovanog nasilja na Kosovu i njen uticaj na reproduktivno zdravlje žena*, Priština: Kosovo, 2008.

Ishod	Očekivani rezultati	Aktivnosti
Poboljšani pristup žena kvalitetnoj zdravstvenoj zaštiti	Istraživanje obavljeno o situaciji za žene u javnim zdravstvenim institucijama	Obaviti istraživanje u partnerstvu sa organizacijama koje obavljaju istraživanje
	Više žena i devojaka je svesno o svojim pravima i važnosti pristupu zdravstvenoj nezi; više žena svesno o tome kako primetiti znakove raka	Sastanci sa ženama na temu zdravstvenog obrazovanja
		Medijska kampanja
Kvalitet zdravstvenih usluga je poboljšani	Podrška radnoj grupi MŽK-a za zalaganje za poboljšani kvalitet zdravstvenih usluga (npr. budžet)	

Zainteresovane strane, partneri i pristalice

Ciljna grupa i primarni korisnici biće kosovske žene, posebno one sa ograničenim pristupom kvalitetnim uslugama zdravstvene zaštite. Sekundarni korisnici biće uključeni građani u celini, kao društvo u celini koje može imati koristi od poboljšanja u zdravstvenom sistemu Kosova.

Ponovo, članice organizacija MŽK-a biće ključni partneri u sprovođenju ovih napora. Imajući u vidu mandat UNFPA kao „vodeće agencije za reproduktivno zdravlje na Kosovu“, ista može takođe podržati MŽK u njenim naporima. Druge potencijalne pristalice i zainteresovane strane su Svetska Zdravstvena Organizacija, Američki Savez Međunarodnog zdravlja (AIHA), Institucije za javnog zdravstva na Kosovu, zdravstveni radnici, i građani koji mogu podržati napore MŽK-a u zalaganju u ovoj oblasti.

Program protiv nasilja u porodici i trgovine ljudima

Stanje

U širokom istraživanju MŽK-a na Kosovu u 2008., oko 43% ispitanika je iskusilo nasilje u porodici u nekim trenucima njihovih života.²⁰ Žene su te koje su više verovatno pretrpele nasilje u porodici: više od 46% svih žena je pretrpelo nasilje u porodici u odnosu na 39.6% svih muškaraca. Nasilje u porodici se pripisuje zbog loše ekonomske situacije, visoke nezaposlenosti, alkohola, trauma iz rata, kao i nedostatak obrazovanja.

Institucionalni okvir

Više agencija, organizacija, i zakonodavstava postoji u promovisanju izveštavanja o slučajevima nasilja u porodici, sprečavanja nasilja u porodici, kao i pomoć žrtvama nasilja u porodici:

- Konvencija UN o Eliminisanju svih oblika diskriminacije nad ženama (CEDAW) sa preporukom 19 o nasilju nad ženama utvrđuje načela odgovornosti države da preduzme odgovarajuće mere za borbu protiv nasilja u porodici.
- Deklaracija UN o osnovnim principima pravde za žrtve zločina i zloupotrebe vlasti postavlja osnovu intervencije i standarda za vlasti u reagovanju na slučajeve nasilja u porodici. Ove mere obezbeđuju sledeće žrtvama: sudske reprezentacije; informacije o sudskom postupku; sudsko obeštećenje od pretrpljenih aktova; psihološka i medicinska pomoć; i sklonište i pomoć.
- Krivični zakonik Kosova (KZK) i Zakonik o krivičnom postupku Kosova (ZKPK) definišu broj krivičnih dela počinjenih u porodičnim odnosima koji se mogu smatrati nasiljem u porodici.
- Kosovska Policija ima specijalnu jedinicu protiv nasilja u porodici. Jedinica Policije za Nasilje u porodici (DVU) zahteva da svaka stanica ima dva obučena oficira o nasilju u porodici (obično jedna žena i muškarac), na poziv 24/7.
- Novi zakon protiv Nasilja u porodici i Nacionalni akcioni plan protiv nasilja u porodici su odobreni na Kosovu.

Ključni izazovi

Većina izazova u sprečavanju nasilja u porodici leži u društvenim normama i primeni relevantnog zakonodavstva:

- Brakovi se uglavnom završavaju razvodom ako se prijavi nasilje, pogotovo ako je prijavu obavila žena. Ženama često nedostaju finansijska sredstva za pokrivanje troškova razvoda.²¹
- Ženska loša finansijska situacija je razlog za davanje starateljstva nad detetom muškom počiniocu; ekonomski status počinioca ima prednost u odnosu na fizičko i psihičko zdravlje deteta(dece). Dodeljivanje starateljstva nad decom počiniocu može da postavi decu u ozbiljan rizik od nasilja i odvraća žene od prijavljivanja nasilja u porodici.
- Kašnjenja su zajednička u okviru sudskog sistema u prenošenju presude i izdavanju naloga za zaštitu u okviru zakonski prepisanog roka.

²⁰ MŽK, *Sigurnost počinje od kuće*, Priština: 2008, str. 2.

²¹ Za više informacija o svim ovim pitanjima, pogledajte MŽK „Više od reči na papiru”? *Odgovor suda na nasilje u porodici na Kosovu*, Priština, 2009.

- Usaglašavanje/pomirenje se preporučuje od sudova i advokata, ali povratak žrtava u svoje prethodne domove je često dokazano neefikasnim.
- Patrijarhalna shvatanja ugrađena u društvu rizikuju uticaj sudskog mišljenja i toka sudskog postupka.
- Postoji nedostatak komunikacije između sudova i policije. Sudovi retko intervenišu kada su mere zaštite prekršene ili se ne plaća alimentacija. Često postoje odlaganja, nedostatak hitnosti i nedovoljno praćenje.
- Neki tužioci nemaju odgovarajuće znanje o propisima nasilja u porodici.
- Izricanje mera zaštite se obično smatra zamenom za pokretanje krivičnog postupka.

Strategija MŽK

Imajući u vidu ove izazove, dugoročni **cilj** je: **Žene žive život bez trgovine ljudima i nasilja u porodici.** Očekivani ishod u 2011-2014, očekivani rezultati, kao i aktivnosti koje doprinose ovim rezultatima su detaljno opisani na sledećoj tabeli.

Ishod	Očekivani rezultati	Aktivnosti
Poboljšana primena zakona o trgovini ljudima i nasilja u porodici.	Povećana primena Zakona i Strategije o trgovini ljudima i nasilju u porodici	Primena nadzora
		Podizanje svesti o meri u kojoj se ona sprovodi
		Zastupanje za dalju primenu
Podizanje javne svesti o zakonodavstvu i kako zatražiti pomoć	Više građana informisano o zakonodavstvu, uključujući muškarce	Kampanja podizanja svesti

Zainteresovane strane, partneri i pristalice

Primarni korisnici biće žene i devojke koje doživljavaju ili su pod rizikom od nasilja u porodici ili trgovine ljudima. Institucije koje su odgovorne za sprovođenje postojećih zakona koji se odnose na trgovinu ljudima i nasilja u porodici biće usmereni, uključujući: Kosovsku policiju, Centar za socijalni rad, pravosudni sistem, zastupanje i pomoć žrtvama divizije, Agencija za ravnopravnost polova, Biroi za pravnu pomoć, Kosovski Sudski Saveet i EULEX. Pored toga, građani će uopšteno biti ciljani ka povećanju javne svesti o postojećem zakonodavstvu i načinima za traženje pomoći.

Jedno sklonište za trgovinu ljudima i šest skloništa za nasilje u porodici su pod upravom članica MŽK-a u Prištini, Mitrovici, Đakovici, Peći, Prizrenu i Gnjilanu. Osim toga, ženske organizacije, uključujući i članice MŽK-a, kreiraju javne kampanje za podizanje svesti i podsticanju izveštavanja o nasilju u porodici. MŽK će nastaviti da aktivno uključuje ove članice u sprovođenje strategije. MŽK će takođe nastaviti svoju saradnju sa gorepomenutim institucijama. Pristalice ovih napora, mogu se obuhvatiti u Inicijativi za Žensku bezbednost i sigurnost UNDPa i u UN Trust fond za okončavanje nasilja nad ženama.

Program za ekonomsko osnaživanje žena

Stanje

Pretpostavljena stopa nezaposlenosti žena na Kosovu je 56.9 odsto, u odnosu na mušku nezaposlenost koja iznosi 40.7 odsto. ²² Samo 35 odsto žena učestvuje na redovnom tržištu rada. ²³ Najniže učešće žena na formalnom tržištu je delom posledica nejednakog pristupa žena u obrazovanju.

Otrprilike 65 odsto žena (u poređenju sa oko 41 odsto kod muškaraca) nema završenu srednju školu. Ovo se može delimično pripisati društvenim normama, na osnovu kojih devojčice prve prekinu školovanje od dečaka; u proseku, žene imaju po 8.5 godina obrazovanja, dok muškarci 10.35. ²⁴ Nejednaki pristup žena u obrazovanju, u velikoj meri se dešava zbog nedovoljnih budžeta za slanje devojčica u školu. ²⁵ Činjenica je da je Vlada Kosova, odnosno Ministarstvo Prosvete, Nauke i Tehnologije, da bi obezbedilo besplatne udžbenike i prevoz za sve učenike srednjih škola, i dalje doprinelo nejednakom pristupu devojčica u obrazovanju. Društveno određene norme (kao što su rano stupanje u brak devojaka) koje preovlađuju u najruralnijim oblastima u kojima žive pojedine manjinske zajednice (npr. Romi, Aškalije, Egipćani, Goranci), takođe igraju ulogu u suzbijanju daljeg obrazovanja devojaka. Nejednak pristup obrazovanju ima posledice u pristupu žena u zapošljavanju, jer one ne poseduju jednak nivo obrazovanja (ili obuka) sa muškarcima i na taj način ne uživaju ekonomske mogućnosti zapošljavanja koje se pružaju muškarcima.

U slučajevima gde su žene zaposlene, postoji tendencija njihovog zapošljavanja na radnim mestima sa niskom platom (npr., kao učiteljice, medicinske sestre i u uslužnim delatnostima) što njima čini još težim da steknu ili održe ekonomsku nezavisnost. Žene u ruralnim oblastima značajno doprinose budžetu njihovog domaćinstva kroz neplaćene radove (npr. Briga o životinjama, rad na njivi, neplaćeni rad u porodičnim prodavnicama). Međutim, obično su muškarci oni koji trguju proizvodima i upravljaju porodičnim finansijama. Iz tog razloga, vrlo malo je žena nagrađeno za naporan rad koji obavlja i koje imaju uticaj na finansijske odluke koje se donose u okviru porodice.

Pored toga, žene imaju manji pristup porodičnom bogatstvu, uključujući i imovinu; u skladu sa kulturnim normama, ova bogatstva se upravljaju od strane muških članova porodice. Na Kosovu, žene imaju pod svojim vlasništvom samo osam procenata nepokretne imovine i samo šest odsto preduzeća. ²⁶ Uprkos činjenici da zakoni na Kosovu garantuju ženama njihova prava na nasledstvo, ²⁷ mnoge porodice su nastavile da i dalje primenjuju tradicije, po kojima se

²² ESK, *Razultati istraživanja radne snage 2009*, Priština, juli 2010, str. 14.

²³ Kosovski Centar za Rodne Studije, „Imovinska i nasledna prava žena na Kosovu“, 2011, str. 17.

²⁴ UNDP, *Izveštaj o Razvoju na Kosovu: Unapređenje građana: izazovi i izbori*, 2004, str. 119.

²⁵ MGŽK, *Bezbednost počinje u kući*, 2008 i rasprave sa ženama, posebno u ruralnim područjima.

²⁶ Kosovski Centar za Rodne Studije, „Imovinska i nasledna prava žena na Kosovu“, 2011, str. 17.

²⁷ Skupština Kosova, Zakon br. 2004/26 za Nasleđe na Kosovu.

imovina deli samo muškarcima. Iskustvo je pokazalo da se žene takođe odriču svojih prava na nasleđe, da bi se pridržavale postojećim društvenim normama i da bi održavale 'dobre' odnose u okviru porodice. Dalje, kada se žene prkose svojoj porodici i traže svoja zakonska prava nad određenom imovinom, i sudije su sklone da ne poštuju zakon ili procedure. Prilikom podele porodične imovine, sudije mogu da se ne osiguraju da su svi živi naslednici prisutni, iako je ovo po zakonu neophodno. Na osnovu Ženskog Centra za Rodne Studije, čak i u slučajevima kada sudije podrže zakon, „mnoge konačne odluke donete od strane sudova se ne sprovode”.²⁸ Slabosti u sprovođenju postojećih zakona i „nedovoljni nivo znanja među sudijama u rešavanju slučajeva koji se bave ženskim pravima za nasleđivanje imovine”, predstavljaju ključne faktore koji onemogućavaju ženama ostvarivanje njihovih imovinskih prava.²⁹ U nedostatku pristupa imovini, žene ne poseduju kapital koji bi mogao da se koristi za investicije ili pozajmice. To dalje dovodi do siromaštva među ženama i njihove zavisnosti od svojih porodica.

Žene na čelu domaćinstva suočavaju se posebno teškim uslovima, jer one često nemaju pristup bogatstvu putem kojeg bi razvile svoje poslovanje i trgovale svojim proizvodima (rad koji je prethodno obavljen od njihovih muževa). Bez tih sredstava, one nemaju na raspolaganju niti garanciju za dobijanje kredita ili nemaju pristupa kapitalu putem kojeg razvijaju svoja poslovanja, tržišta za njihova poslovanja su nestabilna. Možda se ne treba iznenaditi činjenicom, da su žene na čelu domaćinstva, među najsiromašnijim grupama na Kosovu.

Nedovoljan pristup zapošljavanju, porodična imovina i finansije, stavlja žene u veoma delikatan položaj. Žene mogu a da nemaju nikakav uticaj na donošenje odluka u svojim porodicama. One se suočavaju sa nasiljem u porodici, i nisu u stanju da pobegnu od nasilja, jer se plaše da neće dobiti starateljstvo nad svojom decom, jer ih sudije mogu smatrati finansijski nesposobnim da se brinu o njima.³⁰ Bez obrazovanja i radnih veština, žene koje su se suočile nasiljem u porodici i/ili su bile žrtve trgovine, imaju problema da se zaposle i ponovo integrišu u društvo. Podrška pristupa ženama u obrazovanje, povećanje radne sposobnosti, zapošljavanje i kapital, su ključni faktori za ekonomsko osnaživanje žena.

Strategija MGŽK-a

Dugoročni cilj ovog programa je: Žene imaju jednaki ekonomski položaj sa muškarcima u svojim domovima i u društvu. U nastavku su prikazani očekivani rezultati u godinama 2011-2013, preliminarni rezultati i planirane aktivnosti.

Rezultat	Očekivani preliminarni rezultati	Aktivnosti
Poboljšanje ekonomskog	Radna grupa unutar MGŽK se osnažuje i određuje strategiju	Koordinisanje redovnih sastanaka

²⁸ Kosovski Centar za Rodne Studije, "Imovinska i nasledna prava žena na Kosovu", 2011, str. 24.

²⁹ Kosovski Centar za Rodne Studije, "Imovinska i nasledna prava žena na Kosovu", 2011, str. 45.

³⁰ MGŽK, *Bezbednost počinje u kući i Više od 'reči' na papiru*, 2009.

položaja žena na Kosovu	za budućnost	Radne Grupe
		Podrška Radnoj grupi za identifikovanje potreba (analiza problema/zainteresovanih strana)
		Podrška Radnoj Grupi u sastavljanju strategije
		Dobijanje fondova za podržavanje strategije
	Više žena je sposobno da razvije i uspešno upravlja svojim preduzećima	Procena potreba žena u vezi sa razvojem njihovih preduzeća
		Obezbeđenje pristupa ženama kako bi se omogućilo povećanje kapaciteta, koji su posebno predviđeni za njihove potrebe za razvoj preduzeća i podizanje njihovih poslovnih sposobnosti
		Podrška pristupu žena u kapitalu kroz rasprave sa bankom, donatorima i potencijalnim ulagačima
		Podizanje nivoa svesti žena u vezi sa mogućnostima pristupa kapitalu
		Pružanje pomoći ženama, u identifikovanju novih tržišta za njihove proizvode i u podizanju njihovih tržišnih sposobnosti
		Zastupanje javnih politika koje donose dobit ženama (npr. tržišna politika)

	Više devojaka se obrazuje na višim nivoima	Sastanci sa ženama, muškarcima i devojka, posebno u ruralnim područjima, kako bi ih ohrabрили da nastave sa obrazovanjem.
		Zalaganje pri Vladi Kosova za pružanje udžbenika i besplatnog prevoza za sve učenike srednjih škola
Više žena sprovodi svoja imovinska i nasledna prava	Više građana je svesno o ženskim pravima na imovinu i nasleđe	Kampanja za podizanje svesti članova porodice (posebno očeva i braće) u vezi sa važnošću jednakog pristupa imovini i nasledstvu za žene i muškarce
	Više žena zahteva svoja nasledna i imovinska prava	Podizanje ženske svesti u vezi sa njihovim imovinskim i naslednim pravima
		Praćenje sudskih sednica i izveštavanje o svim kršenjima prava žena na imovinu i nasleđe

Zainteresovane strane, partneri i pristalice

Da bi se postigli ovi strateški ciljevi, MGŽK predviđa da nastavi saradnju sa svojim organizacijama članicama, posebno sa onima koje saraduju sa ženama u cilju njihovog ekonomskog osnaživanja. MGŽK i članice, će takođe saradivati sa lokalnim preduzećima u identifikovanju mogućnosti zapošljavanja žena; i sa svojim međunarodnim partnerima kako bi pomogli ženama da pronađu strana tržišta za svoje proizvode. MGŽK će takođe težiti da osnaži preduzeća kojima predvode žene. Žene će biti glavni korisnici ovog programa, posebno ignorisane žene i one koje su uključene u mikro poslovanja. Njihove porodice će biti sekundarni korisnici, jer će one imati bolji ekonomski položaj.